

Απαντήσεις:

A. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Και αφού παρουσιάσαμε τη δύναμη μας με μεγάλες απτές αποδείξεις και βέβαια όχι χωρίς μάρτυρες, θα γίνουμε αντικείμενο θαυμασμού και από τους σύγχρονους και από τους μεταγενέστερους και χωρίς καθόλου να έχουμε ανάγκη από ένα Όμηρο ως μνηστή ούτε από κανέναν άλλο που με τα λόγια του θα δώσει μια πρόσκαιρη χαρά, την ιδέα όμως που θα σχηματιστεί για τα έργα μας η αλήθεια θα βλάψει, αλλά (θα προκαλούμε θαυμασμό), γιατί αναγκάσαμε κάθε θάλασσα και στεριά να γίνει πέρασμα στην τόλμη μας και στήσαμε παντού μνημεία αιώνια και των επιτυχιών μαζί και των αποτυχιών μας. Για μια τέτοια λοιπόν πόλη κι αυτοί εδώ, πιστεύοντας ότι ήταν καθήκον τους να μην χαθεί αυτή, πέθαναν πολεμώντας γενναία, και από όσους μένουν στη ζωή είναι φυσικό ο καθένας να θέλει με προθυμία να μοχθεί για χάρη της.

B.1

Μετά από τον ύμνο της Αθήνας και τον τονισμό της παιδευτικής δύναμής της, αποκαλώντας την "παιδευσιν της Ελλάδος", αναφέρεται στην πολύπλευρη ικανότητα του Αθηναίου πολίτη, τη μεγάλη ευστροφία του και την αυτάρκειά του, "καθ' ἑκαστον δοκεῖν ... αὐταρκεὺς παρέχεσθαι". Υπάρχει ένας χαρακτηρισμός του Αθηναίου πολίτη ουσιαστικός: σε πολλές και ποικίλες εκδηλώσεις της ζωής μπορεί με "χάρη και ευστροφία" να παρέχει τον εαυτό του ακεραιωμένο. Η αυτάρκεια που χαρακτηρίζει την Αθήνα, χαρακτηρίζει και τον πολίτη της. Μπορεί ο κάθε Αθηναίος να είναι συγχρόνως τέλειος επαγγελματίας, πολιτικός, πολεμιστής, καλλιτέχνης κλπ. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς τους τομείς που διακρίθηκαν ο Σόλων (νομοθέτης, ποιητής, στρατηγός, έμπορος) ή ο Ξενοφών (στρατηγός, ιστορικός, φιλόσοφος, κτηματίας κλπ) ή και ο ίδιος ο Περικλής. Αυτή η ικανότητα της πολύπλευρης δραστηριότητας ήταν παιδευτικός καρπός της πολιτείας, απαύγασμα της "επιτηδεύσεως και των τρόπων" της Αθηναϊκής δημοκρατίας. Ανάμεσα στην πόλη και στον πολίτη υπάρχει μια διαλεκτική σχέση που διέπει τη δομή όλου του Επιταφίου. Φυσικά πρέπει να τονιστεί ότι έρχεται σε αντιπαράθεση με τη μονολιθικότητα του Σπαρτιάτη που ήταν καλός πολεμιστής και τίποτα άλλο.

B.2

Στο χωρίο αυτό ο θαυμασμός του Θουκυδίδη για την Αθήνα και το μεγαλείο της παίρνει διθυραμβικό τόνο. Με τη λέξη "μνημεία" πρέπει να εννοηθεί κάτι που μένει και θυμίζει επιτυχίες ή αποτυχίες, νίκες ή ήττες και όχι κτίσματα επιβλητικά και σπουδαία, που θυμίζουν συμφορές στους εχθρούς και ευεργεσίες στους φίλους. Αποτυχία λ.χ. ήταν όταν τόλμησε η ελληνική πολιτεία να χτυπήσει την περσική δύναμη στη Μέμφη της Αιγύπτου (454 π.Χ.) ενώ επιτυχία ο θρίαμβος του Κίμωνα στις όχθες του Ευρυμέδοντα (468 π.Χ.) στην Παμφυλία της Μ. Ασίας. Έτσι θέλει να τονιστεί ότι για την υστεροφημία ενός μεγάλου λαού η ανάμνηση μεγαλόπνων επιχειρήσεων που απέτυχαν, έχει την ίδια σημασία με την ανάμνηση των θριάμβων του. Με την αποφυγή τονισμού μόνο των επιτυχιών δεν παρουσιάζεται υπερβολικός, μετριάξει τον διθυραμβικό τόνο του και κερδίζει σε αντικειμενικότητα.

B.3

Στο προοίμιο του Επιταφίου λόγου του ο Περικλής εκφράζει ορισμένες επιφυλάξεις σχετικά με την εκφώνηση του λόγου και τη δυνατότητα του ίδιου ως ομιλητή να πείσει τους ακροατές και να σταθεί φανεί-αντάξιος των προσδοκιών τους. Ο Περικλής λοιπόν εντοπίζει ορισμένες δυσκολίες που σχετίζονται με τη σύσταση του ακροατηρίου του. Συγκεκριμένα μέσα στους κόλπους των ακροατών, στο πλήθος των ακροατών διακρίνει αυτούς που ξέρουν καλά τα λέγοντα, προφανώς επειδή ήταν παρόντες σ' αυτά και πολέμησαν μαζί με τους νεκρούς κι αυτούς που δεν τα γνωρίζουν, πιθανότατα δηλαδή τους μεγάλης ηλικίας Αθηναίους που δεν έπαιρναν μέρος σε εκστρατείες εκτός Αττικής. Οι πρώτοι επιθυμούν να παρουσιαστούν τα πολεμικά γεγονότα με τρόπο που θα εξυψώσει και τους ίδιους. Αυτοί λόγω προσωπικής βίωσης και συμμετοχής παρασύρονται από το συναίσθημα και τηρούν μια "μεροληπτική" στάση. Οι δεύτεροι είναι περισσότερο δύσπιστοι και πιο απαιτητικοί. Αυτοί είναι διατεθειμένοι να αποδεχθούν μόνο όσα ανταποκρίνονται στις δικές τους δυνάμεις, ενώ αμφισβητούν όσα δεν μπορούν να κατορθώσουν. Αυτή η "δυσκολία" τους κατά τον ρήτορα εκπορεύεται από την φύση του ανθρώπου. Εδώ ο Περικλής ως καλός γνώστης της ψυχολογίας του πλήθους προβαίνει σε μια διαχρονική ψυχολογική παρατήρηση για το φθόνο "γιατί μόνο ως εκείνο ... δε δίνει πίστη".

Συμπερασματικά και οι δύο ομάδες των ακροατών περιορίζουν τον ρήτορα, στη μια περίπτωση λόγω της γενικότερης αδυναμίας του λόγου να αποδώσει τα σπουδαία κατορθώματα των νεκρών και στην άλλη λόγω της δυσκολίας αλλαγής της ανθρώπινης φύσης ή επέμβασης πάνω στην ανθρώπινη φύση. Ο Περικλής λοιπόν καλείται ν' ανταποκριθεί σ' ένα ιδιαίτερος απαιτητικό ρόλο επιτυχαίνοντας το "μετρώως εἰπεῖν", ένα λόγο δηλαδή που θα κρατήσει το σωστό μέτρο και θα αποφύγει τις υπερβολές προκρίνοντας την αλήθεια.

Στο κεφάλαιο 41 ο ρήτορας ανακεφαλαιώνει, πριν περάσει στον έπαινο των νεκρών, τον έπαινο της πολιτείας και των τρόπων που προηγήθηκε καταλαμβάνοντας ένα μεγάλο μέρος του λόγου (κεφ. 37 - 41).

Αξιζει να παρατηρήσουμε ότι ο ρήτορας τονίζει με εμφατικό τρόπο τη δύναμη της πόλεως, στρατιωτική και οικονομική, μια δύναμη που είναι αποτέλεσμα των τρόπων ζωής (δημοκρατικό πολίτευμα - ελευθερία και αξιοκρατία κεφ. 34, απόλαυση πνευματικών και υλικών αγαθών και ευημερία σε καιρό ειρήνης κεφ. 38, άνετη πολεμική αγωγή κεφ. 39, συνδυασμός θεωρίας - πράξης κεφ. 40) για τους οποίους διεξοδικά μίλησε παρακάμπτοντας την τυπική δομή των επιταφίων. Αυτή λοιπόν η δύναμη αποτελεί κατά τον Περικλή το πλέον αδιάσειστο τεκμήριο της υπεροχής και του μεγαλείου της Αθήνας. Έτσι ο λόγος του δεν περιέχει ωραολογίες, υπερβολές και κομπασμούς "ὡς οὐ λόγων ... κόμπος τάδε" δεν εκπορεύεται από μια υπέρμετρη εγκωμιαστική διάθεση, αλλά βρίσκεται σε απόλυτη αντιστοιχία με τα έργα. Ο στόχος του ρήτορα με τη δήλωσή του αυτή είναι να πείσει τους ακροατές του για την αλήθεια των όσων περιέχονται στο εγκώμιό του, ώστε να μην τα εκλάβουν ως μεγαλαυχίες που απέχουν από την πραγματικότητα. Έτσι η αλήθεια των έργων, η αντικειμενική παρουσίασή τους από τον ρήτορα διαλύει οποιεσδήποτε αμφιβολίες ή επιφυλάξεις. Η Αθήνα έχει κερδίσει το θαυμασμό των συγχρόνων και των κατοπινών με απτές αποδείξεις κι αψευδείς μάρτυρες. Το μεγαλείο και η δύναμή της είναι αδιαμφισβήτητα και ικανά να κάμψουν τις επιφυλάξεις και των πιο δύσπιστων ακόμα.

B.4

Σελ. 20 "Η πτυχή όμως της λαμπρής σταδιοδρομίας ... με την περίφημη Ασπασία από την Μίλητο."

B.5

παιδευσιν:

εκπαίδευση - παιδί

εὐτραπέλωσ:

εκτροπή - αποτροπή

κατάμεμψιν:

μομφή - μεμψιμοιρία

ἐσβατόν:

διάβαση - πρόσβαση

λείπομένων:

υπόλοιπο - έλλειψη

Γ.1 ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Επιπλέον, και η ομόνοια βέβαια θεωρείται ότι είναι το μεγαλύτερο αγαθό για τις πόλεις και παρά πολλές φορές σ' αυτές και οι γερούσιες και οι άριστοι άνδρες προτρέπουν τους πολίτες να ομνοοῦν, και παντού στην Ελλάδα υπάρχει ο νόμος να ορκίζονται οι πολίτες ότι θα ομνοοῦν, και παντού δίνουν τον όρκο αυτό. Εγώ, πάντως, νομίζω ότι αυτά γίνονται όχι για να εκφέρουν κρίση (επιβράβευσης) οι πολίτες για τους ίδιους χορούς, ούτε για να επιλέγουν τους ίδιους αυλητές, ούτε για να προτιμούν τους ίδιους ποιητές, ούτε για να ευχαριστιούνται με τα ίδια πράγματα, αλλά για να πειθαρχούν στους νόμους. Διότι, εάν οι πολίτες παραμένουν πιστοί σ' αυτούς οι πόλεις γίνονται ιδιαίτερα ισχυρές και ευτυχισμένες. Χωρίς ομόνοια, όμως, ούτε μια πόλη είναι δυνατόν να κυβερνηθεί σωστά, ούτε ένα σπιτικό να διοικηθεί καλά.

Γ.2.α

εὐδαιμονέσταται:

θετικός βαθμός:

εὐδαιμόνως

συγκριτικός βαθμός:

εὐδαιμονέστερον

τούτον:

γενική

τούτου

δοτική

τούτω

κλητική

ούτος

Γ.2.β

αίρῶνται: Ευκτική ἔλοιο
Προστακτική ἐλοῦ

πείθωνται: πεισθῶσι(ν)

ἐμμενόντων: ἐμμενεῖς (β' ενικό οριστ. Μελλ.)
ἐνέμεινας (β' ενικό οριστ. Αορ.)

Γ.3.α

ἀγαθόν: κατηγορούμενο στο "ὁμόνοια" με συνδεδειγμένο ρήμα το "εἶναι"
εἶναι: εἰδικό ἀπαρέμφατο ὡς ἀντικείμενο στο "δοκεῖ" (προσωπική σύνταξη)
ταῦτα: ὑποκείμενο στο "γίγνεσθαι" (ετεροπροσωπία)
τούτοις: ἀντικείμενο στο "ἐμμενόντων"
τῶν πολιτῶν: ὑποκείμενο στο "ἐμμενόντων" (γενική ἀπόλυτη).

Γ.3.β

"ὦ πολῖται, ὁμονοεῖτε"

Αἰτιολόγηση: Το "ὁμονοεῖν" εἶναι τελικό ἀπαρέμφατο πλάγιου λόγου ἐπιθυμίας ἐξαρτημένο ἀπό το βουλευτικό - κελευστικό ρήμα "παρακελεύονται".

Το τελικό ἀπαρέμφατο, ὡς γνωστό, ἀντικαθιστᾷ ἐγκλίση ἐπιθυμίας τοῦ εὐθέως λόγου, καὶ ἐπειδὴ δηλώνει παραίνεση - προτροπή σε β' πρόσωπο, στὸν εὐθύ λόγο μετασχηματίζεται σε προστακτική.